

ADATOK HAZÁNK LEGRÉGIBB KERESKEDELMÉHEZ.

Irta: TÉGLÁS GÁBOR.

A felmerülő régészeti leletek az ősember szellemi leleményességének és kézi ügyességének mindenütt oly magas fokát illusztrálják, mely a kezdet legelejéhez képest igen magas haladottságot képvisel. Az ugynevezett *őskornak* mai fogalmaink szerint „*durvának*“ minősíthető fazekas készítményei, ujnyi vastagra idomított, rosszul iszapolt s még rosszabbul kiégetett vaskos töredékei a technikai avatottságnak, formaérzéknek akkora eredménye, melyre csakis hosszú idők gyakorlatával juthattak el az egymás példáját követő nemzedékek.

Annak a görelydarabnak, sziklaforgácsnak ütő-vágó szerszámmá alakítása, melyet ma felvételre is alig méltat a haladás mindenféle előnyeiben bővelkedő emberiség, mennyi fejtörésbe, keserves munkába kerülhetett s mekkora öntudattal nézhetett társaira az az állatbőrbe burkolózott barlanglakó, a ki az első kőbuzogányt, szekerczét ellenségei feje fölött megsuhogtatta.

Mindezt elképzelní is alig tudjuk! Hát még az első kereskedelmi érintkezés mikéntjéről, eszközeiről és czéljairól hogyan jöhetnénk pusztá elméleti okoskodásokkal tisztába! Pedig a leletek százaival igazolhatjuk, hogy még a kőben s egyéb ásványokban szegény alföldi telepek sem valának magukra utalva. Léteztek intézmények, melyeknek hivatását a hegyvidék iparilag alkalmazható őstermékeinek feldolgozása, továbbítása s az ellentétes természetű vidékek szükségleteinek *kereskedelem* útján való kiegyenlítése képezte. A kereskedelemnek eme bár kezdetleges, de azért czéltudatos utjait és bizonyítékait, majdnem 20 évre terjedő régészeti buvárlataim közben fürkésző szemmel vizsgálgatva, különösen a *délkeleti felföldön, vagyis az erdélyi részekben* számos olyan leletről nyertem tudomást, melyek a *bronzkorral* általánosabbá vált kereskedelmi tevékenységet évszázadokkal sőt évezredekkel megelőző időkre vezetik vissza. Ha nem dicsekedhetünk is a *Jadeit-* és *Nephrit-*kereskedelem bizonyítékaival, mint *Európa* nyugati államai s különösen *Svájcz,* hol a

Rhone-völgye juttatá napfényre a hajdankor eme nagybecsű ásványanyagából: a vallási vagy fényüzési czélokra szánt *jadeit-vésőket és bal-tákat*, azért a mi kőszerszámaink közt is bőviben találjuk az akkori ipar olyan termékeit, melyek csakis rendszeres *kereskedelem* útján jöhettek forgalomba.

Már az említett *Jadeit-* és *Nephrit*-készítmények útja is *China* határáról s a *Hindukus* magaslatairól és a *Kasmir* völgyeiből a Fekete-tenger felé érhetett el a *Duna* völgyét s a messzi *kelet* forgalmának kétségtelen tanujelül szolgálhat. A kereskedelem akkor is módját találta a roppant távolságok leküzdésének, úgyhogy a mai *Franciaország* krétatelepein *fészkekben* előforduló *tűzköveit*, a *Pontus Euxinus* jellemző *kagylóból csiszolt és faragott gyöngyöket*, a *Keleti tenger* partvidékének ismeretes *borostyánkővét*, melyet gyöngyök alakjában használtak és áldozati füstölésre alkalmaztak, őstelepeinken szerteszéjjel megtalálhatjuk.

Mindezek oly időkre utaló leletek, a mikor viláfgorgalmi összeköttetésekről és utakról szólni még alig lehet.

S ha ekkora távolságra elhatolt a primitív emberek látóköre és érdekhálózata, csodálhatjuk-e aztán, ha a *Kárpátokban* kínálkozó ásványtermékekkel még rendszeresebb és tervszerűbb ipart, sőt valóságos kereskedelmet űztek.

Az erdélyi medenceze közepe felé az Olttól a két Küküllőn, a Maroson felfelé a két Szamos egyesülésén túl, laza harmadkori *homokpalán* kívül iparilag használható kőzet és ásvány *nem* mutatkozik. Már pedig az akkori néptörzsek boldogulhatása különösen a jó *vágó-, szűrő- és ütőeszközök* bőségétől függött. De viszont az erdélyi Érczhegységből kiszabaduló vizek mindenike, könnyen pattogtatható s szilánkjaiából (silex) nyíl-, lándzsahegyekké, bőrvakarókká, fűrész- és késpengékké jól kiformálható *calcedonféléket*: u. m. jaspis, opál, kova, cárneól, szarukőféléket görget. Az Algyógynál a Marosba ömlő balsai patak egyik mellékvölgyén *Tekerőnél* találjuk a híres *achaféléket*. Mindezek gömbökben, fészkekben fordulnak elő s a patakok göréyeiből, áradások után összegyűjtve kerülhettek forgalomba. A mai aranymosó czigányok vagy országuti kavicsstörök módjára az illető patakok partjain üthették fel sátraikat azok a faluszéli kovácsműhelyfélék, melyekben, mint a *Füdsi*-szigeteken s Belső-Afrikában mind e mai napig szemlélhetjük, amaz idők roppant mennyiségű kőszilánkját elállították s melyek képzeleti rajzát Wosinszky Mór Tolna-megye történetében is közölte. A megmunkálható *nyers anyagot* azonban a közegény vidékek félig kidolgozva vagy eredeti állapotukban is vásárolhatták, mert Alföldünk kellő közepén is mindenütt ott találhatjuk a helybéli lepattogatás után használhatatlanná vált u. n. magköveket

(nucleus). Sőt egyes vidékeken még a kőanyag megválasztásában is saját külön divatot követtek. Így a Keleti-Kárpátok vonalán s főleg az ojtózi-szoros felé a Feketeügy mentén a *dendrites* jaspisnak egy őt *disznókova* néven emlegetett faja uralkodott. A *Mezősége*n a füstquarcezt kedvelhették, melyből *Meleg-Földvárnál* 15 cm. hosszúságú pengék kerültek napfényre.

A Kárpátok egyes pontjain mutatkozó *gránitból* különösen *buzogány*-féléket termelt az őskor, melyeket lapított pogácsa- vagy gömbszerű alakban állítottak elő s utóbb igen szép nyéllukkal ellátva csiszolták. A diszesebbeket négy dudorral (megannyi túske) ékítették s épen ilyen fordult elő *Meleg-Földváron* a kőhiányban szenvedő erdélyi Mezőség közepén.

Az ütőszerszámokat eleinte csakis a görgetegekből kiválogatott tuskók szolgáltathatták s nagy idők multán fejlődhetett ki a céltudatos idomítás, simítás és csiszolás mestersége. Ennek az épen azért találóan elnevezett *csiszolt kőkornak* vagy *neolitikornak* legfeltünőbb termékeit a rendkívül formás, izléses vésők, fejszék, szekerczék és buzogányok képezik. Ezeket eleinte növényi hancscsal, vagy állati belekből szárított kötélékekkel erősítették a nyélre; mignem a nyéllukfurás bámulatos technikáját is feltalálták. Mindez a szakszerű képzettség akkora fokát igényelte, mely messzi túlhaladta azt a háziiparszerű gyakorlatot, a mivel edényeik legtöbbjét előállíthatták.

A tetszetősen csiszolt szerszámok sokféle alakváltozatossága tehát emez iparágnak kiváló virágzására is kézzelfogható bizonyítékul szolgál. De létezniök kellett olyanoknak is, akik a délkeleti felföld déli és nyugati párkányhegységéből az amphibolit, quarcezt, gránitféléket, a chloritos palákat, de különösen a szászsebesi hegység s az Alduna Svinica vidékének különféle árnyalatu (sötét és világos zöld), majd kovasavtól áthatott pettyes szerpentinfélét kiválogatták s vagy állandóbb tanyáikon, vagy telepről-telepre vándorolgatva kidolgozták és forgalomba hozták. Csak így válik érthetővé: hogy Szében közelében Vizaknán, majd a görgényi hegyek közelében Nyárad-Gálfalvánál, vagy a Mezőség közepén Meleg-Földvárnál és Hátszeg vidékén Reánál, vagy az Érczhegységben Erdőfalvánál ugyanolyan alaku és anyagu buzogányokkal találkozunk.

A gránitnál is kedveltebb és becsesebb szerpentin a déli Kárpátoktól éjszakra terjedhetett el. Így Szerdahely, Vingárd, Nagy-Szeben, Fenyőfalva stb. De odább a Hortobágy völgyén Nádpatak, majd a küküllővidéki Apátfalva, a merőleges Szent-Gotthárd, a Nagy-Szamos mentén Kudu, szóval a délkeleti felföld legkiválóbb pontjain is találkozunk hazánkbeli szerpentinestközökkel. Ezek származási helyét pedig csak

a szászsebesi havasokban s az aldunai zuhatagoknál (Svinica) kereshetjük. Épen olyan jól kitudták válogatni az Érczhegységben, az Olt alsó-rákosi szorosában (Kőhalom mellett) fellépő gabbro- és trachyt-féléket, a *kárpáti homokkő* quarczitos keményebb fajtáit.

Különösen érdekes adalékát képezi őskori iparunk és kereskedelmünk kiterjedtségének a kézimalomkövek közt, egészen az Alföldig terjedő és felismerhető likacsos, szivacsos szerkezetű, sötét vagy kékes *bazalttufa*, melynek valóságos gyártási telepét Kőhalom, illetőleg Hévíz közelében a Brassó felé utazók által jól látható Turzson-félszigeten közvetlenül az Olt partján s Hévíztől keletre emelkedő bazaltkúpokon fedeztem fel.

A közönségesebb és gyakoribb agyagjaspis és quarcztuskókat, lencséket, a mint a vulkáni vidékek közelében és a patakok görélyeiben találtak, parittyakövekkül, gabonatörökkül, hálónehezékkül, buzogányokul széltiben használták. Hogy azonban az ősnépek e magában nagy területen túl több száz kilométerrel is megtudták találni a védelmükre vagy háztartásukra szükséges ásványi anyagokat: azt legkézzelfoghatóbban a tokaji hegységből s főleg Tályá mellől származó *obszidián* elterjedésével bizonyíthatjuk. Ez a kitünően pattogtatható s vágó-, szűrőszerszámul legalkalmasabb vulkáni üveg akkoriban igen nagy becsben állhatott s ritkaságánál fogva is csak módosabbak szerezhették meg. S ennek daczára nemcsak Tordos, Sztrigy-Szent-György, Válya (Hunyadmégye), Kudu (Szolnok-Doboka) helységek körül, hanem messzi keleten az ojtózi szoros közelében Szacsvánál (Háromszékmegye) is találkozunk vele. Ennél is sokkal meglepőbb jelenség nálunk a franciaországi kréta-telegepek *tűzköveinek* felhasználása és a Gyulafehérvár, Tövis közt nyugatra szemlélhető Csáklyakő alján a csáklyai telep smirgel vésője, mely csak *Naxos szigetéről* kerülhetett hozzánk.

Ezzel a pár adattal csak rámutatni kívántam azokra a módokra, melyekkel a hajdankor *ipari és kereskedelmi* tevékenységét igazolhatjuk. Bármilyen egyszerű lett legyen is az akkori művelődés, bármilyen laza összefüggésben állhattak is az örökös villongásban élő apró törzsek egymással: ime a közös szükségletek érzete már bizonyos fokú ipari életet és kereskedelmi forgalmat teremtett. Jóval a történetírást megelőzőleg, a Kárpátok kiterjedt hegykoszorújából bizonyos ásványanyagokat már czéltudatosan értékesítettek s alkalmas feldolgozásban e terület egyik szélétől a másikig tudták juttatni, sőt a földközi és fekete-tengerbeli dentalium kagylóhéjbeli gyöngyök, sőt a franciaországi kréta, a keleti tengerparti borostyánkő és a naxosi smirgel után következtethetőleg egész Európára kiterjedő forgalom sugárzott már akkor völgyeinken és hegyszorosainkon át kelet és nyugat felé.

Egyelőre azonban túl elégséges az *ipar és kereskedelemnek* emez időrendileg szinte megállapíthatatlan és legalább is a *Krisztus előtti második évezredre utaló* adatainál maradván, némi tájékoztatást nyújtanunk az érdeklődőknek. A fémkorszak beköszöntésével már szilárdabb alappal és biztosabb irányokkal rendelkezünk a kereskedelmi forgalomról, de ezt hagyjuk egy közelebbi alkalomra.